

**ADVIES VOOR RICHTLIJNEN VOOR HET MILIEUEFFECTRAPPORT
GOLFBAAN EN WONINGBOUW PARC DORDWIJKZONE-ZUID**

30 NOVEMBER 2000

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	1
2. HOOFDPUNTEN VAN HET ADVIES	2
3. PROBLEEMSTELLING, DOEL EN BESLUITVORMING	3
3.1 Aanleiding en doel	3
3.2 Locatiekeuze	4
3.3 Besluitvorming	4
4. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN.....	4
4.1 Algemeen	5
4.2 Alternatieven	5
4.2.1 Aanleg, gebruiks- en beheersaspecten	6
4.2.2 Meest Milieuvriendelijk Alternatief	7
5. BESTAANDE MILIEUTOESTAND, AUTONOME ONTWIKKELING (PLUS) EN MILIEUGEVOLGEN	8
5.1 Bestaande toestand en autonome ontwikkeling (PLUS)	8
5.2 Gevolgen voor het milieu	8
5.2.1 Bodem en water	9
5.2.2 Flora en fauna.....	10
5.2.3 Landschap en cultuurhistorie	10
5.2.4 Andere aspecten.....	10
6. VERGELIJKING VAN ALTERNATIEVEN	11
7. LEEMTEN IN INFORMATIE	12
8. EVALUATIEPROGRAMMA	13
9. VORM EN PRESENTATIE	13
10. SAMENVATTING VAN HET MER.....	14

1. INLEIDING

Dennendael B.V. heeft het voornemen om met het project Parc Dordwijkzone Zuid het nog agrarische deel van de Zuidpolder en het westelijk deel van de Bovenpolder, ten zuidoosten van Dordrecht, te ontwikkelen tot een 18-holes golfbaan met circa 180 wooneenheden in een waterrijke omgeving met openbaar groen, waardoor het vigerende bestemmingsplan gewijzigd zal moeten worden.

Bij brief van het College van Burgemeester en Wethouders van Dordrecht d.d. 13 september 2000 is de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) in de gelegenheid gesteld om advies uit te brengen over de richtlijnen voor het milieueffectrapport¹. De m.e.r.-procedure ging van start met de kennisgeving van de startnotitie in de Staatscourant d.d. 28 september 2000².

Dit advies is opgesteld door een werkgroep van de Commissie voor de m.e.r.³. De werkgroep treedt op namens de Commissie voor de m.e.r. en wordt verder in dit advies 'de Commissie' genoemd. Het doel van het advies is om aan te geven welke informatie het MER moet bevatten om het mogelijk te maken het milieubelang volwaardig in de besluitvorming mee te wegen.

De Commissie heeft kennis genomen van de inspraakreacties en adviezen⁴, die zij van het bevoegd gezag heeft ontvangen. In dit advies verwijst de Commissie naar een reactie wanneer deze naar haar oordeel:

- informatie bevat die in het MER opgenomen moet worden of die nader onderzocht moet worden, zoals informatie over specifieke lokale milieumomstandigheden;
- belangrijke vragen en discussiepunten naar voren brengt, bijvoorbeeld over te onderzoeken alternatieven.

1 Zie bijlage 1.

2 Zie bijlage 2.

3 De samenstelling hiervan is gegeven in bijlage 3.

4 Bijlage 4 geeft hiervan een lijst.

2. HOOFDPUNTEN VAN HET ADVIES

Beschrijving autonome ontwikkeling (PLUS) en alternatieven

Bij de ruimtelijke beschrijvingen van de autonome ontwikkeling, de autonome ontwikkeling PLUS en de alternatieven dient onder andere ook de verhouding in oppervlakte weergegeven te worden tussen agrarisch gebruik, natuur (inclusief water), recreatief groen, (woon)bebouwing en infrastructuur.

Bijzondere aandacht dient bij de beschrijving van de autonome ontwikkeling geschonken te worden aan de beschrijving van de landschappelijke kwaliteit van het plangebied, de recreatieve infrastructuur en de aanwezige flora en fauna.

Daarnaast dient er in het MER een reële beoordeling te worden gemaakt van de kansen voor natuurontwikkeling (met gebruikmaking van de bijzondere kwaliteiten van het plangebied) alsmede aan het optimaliseren van de Dordwijkzone als ecologische verbindingszone.

Vergelijking van de autonome ontwikkeling (PLUS) met de alternatieven

In het MER dient een overzichtstabel, met daarin in ieder geval de autonome ontwikkeling, de autonome ontwikkeling PLUS (Plan Buitenlust), het Voorkeursalternatief en het MMA gemaakt te worden en daarin dienen de alternatieven op de volgende aspecten vergeleken te worden:

- Functioneren Dordwijkzone als ecologische verbindingszone⁵
- Kwantiteit Flora en Fauna
- Kwaliteit Flora en Fauna
- Kwantiteit gebiedswater
- Kwaliteit gebiedswater
- Kwaliteit Landschap
- Gevolgen Verkeer en Vervoer
- Milieuvriendelijkheid van het gebruik van het gebied
- Gevolgen voor de recreatie
- Gevolgen voor de bodem

Daarbij dient een toelichtende tekst aangeleverd te worden, alsmede schetsen en beeldmateriaal van (varianten van) de inrichting van het voorkeursalternatief (VKA) en het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (MMA).

Ontwikkeling van het MMA

Om de keuzemogelijkheden voor het milieuvriendelijk inrichten van het gebied te vergroten, zal het MMA in ieder geval dienen te bestaan uit:

- het optimaal inpassen van de golfbaan en woningbouw (zo nodig met minder wooneenheden dan de gestelde 180) in het landschap en daarbij aansluiting te zoeken bij de eigenheid van de omgeving;
- de maximale mogelijkheden voor natuurontwikkeling;

⁵ Een ecologische verbindingszone zoals bedoeld in het beleidsplan Stedelijke en Ecologische Structuur en de Stadsontwikkeling *De Dordwijkzone op de kaart* en niet op grond van het SGR.

- het maximaal functioneren van de ecologische verbindingzone⁶, inclusief een oplossing voor de 'knip' in die zone (de noord-westelijke hoek van het plan gebied is ruimtelijk, alsmede door wegeninfrastructuur zo goed als gescheiden van de Dordwijkzone);
- de maximale mogelijkheden voor de ontwikkeling van een gezond watersysteem (opvang en retentie van water en de ecologische benutting) waaronder het minimaliseren van het watergebruik;
- het meest milieuvriendelijke beheer van de golfbaan;
- een optimaal recreatief voorzieningenniveau (zoals fiets-, wandel- en ruitpaden);
- het vermijden van overlast (verkeersdruk, bodemschade, visuele hinder) van de golfbaan en de woningbouw;
- het werken met de meest vergaande uitgangspunten inzake duurzaam bouwen;
- het maximaal vermijden van aantasting van geomorfologische en archeologische waarden en het minimaliseren van de aanvoer van grondstoffen.

3. PROBLEEMSTELLING, DOEL EN BESLUITVORMING

Artikel 7.10, lid 1, onder a van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van hetgeen met de voorgenomen activiteit wordt beoogd."*

Artikel 7.10, lid 1, onder c van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een aanduiding van de besluiten bij de voorbereiding waarvan het milieu-effectrapport wordt gemaakt, en een overzicht van de eerder genomen besluiten van bestuursorganen, die betrekking hebben op de voorgenomen activiteit en de beschreven alternatieven."*

3.1 Aanleiding en doel

Aangegeven moet worden welke ontwikkelingen de initiatiefnemer tot de huidige plannen hebben gebracht om op de voorgenomen locatie een 18-holes golfbaan en circa 180 woningen te gaan ontwikkelen. Een en ander bezien tegen de achtergrond van:

- recent gepubliceerde behoeftcijfers voor golfterreinen; de behoefte aan vrije-sector-woningen gelegen aan een golfbaan;
- andere in de regio ontwikkelde en in ontwikkeling zijnde initiatieven op het gebied van de golfsport.

In het MER dient te worden aangegeven wat het doel is van de initiatiefnemer met deze voorgenomen activiteit.

Met het oog op het volwaardig meewegen van het milieubelang in de besluitvorming moet aangegeven worden welke ruimte de gestelde doelen laten voor het ontwikkelen van alternatieven die gunstig zijn voor het milieu.

⁶ Zie voetnoot 5.

3.2 Locatiekeuze

Er dient door de initiatiefnemer in het MER aangegeven te worden welke argumenten een rol gespeeld hebben om te kiezen voor deze locatie. De Startnotitie biedt hiervoor goede aanknopingspunten.

Aangezien bekend is dat het Bevoegd Gezag een brede beschouwing heeft gemaakt van deze locatie dient in het MER aangegeven te worden hoe deze locatie door het Bevoegd Gezag beoordeeld wordt, of ook andere locaties een rol hebben gespeeld bij de locatiebeoordeling en welke (milieu)argumenten een rol hebben gespeeld bij de uiteindelijke locatiekeuze.

3.3 Besluitvorming

Kort moet worden aangegeven welke randvoorwaarden en uitgangspunten (ruimtelijke beperkingen, grenswaarden emissies e.d.) gelden bij dit voorname. Hierbij dient te worden verwezen naar de (gemeentelijke) beleidsnota's, (ontwerp-)plannen en wetten, waarin deze zijn of worden vastgelegd. Aangegeven moet worden of er in (de omgeving van) het studiegebied gebieden liggen, die op grond van milieuaspecten een speciale status in het beleid hebben of krijgen (bijvoorbeeld bodembeschermingsgebieden, stiltegebieden, waardevolle cultuurlandschappen, onderdelen van de Ecologische Hoofdstructuur (SGR⁷), Vogelrichtlijn- of Habitatrichtlijngebieden, gebieden onder de boswet of waterwingebieden).

De consequenties hiervan voor de ontwikkeling van alternatieven moeten eveneens worden aangegeven.

Tevens moet beschreven worden welke maatstaven voor de afweging van alternatieven (bijvoorbeeld grens- en streefwaarden) aan het milieubeleid worden ontleend.

In het MER moet worden aangegeven dat het is opgesteld voor de vaststelling van een bestemmingsplan. Tevens dient te worden beschreven volgens welke procedure en welk tijdpad dit zal geschieden en welke adviesorganen en instanties daarbij formeel en informeel zijn betrokken. Tot slot moeten de besluiten worden aangegeven die in een later stadium nog moeten worden genomen om de voorgenomen activiteit te realiseren.

4. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN

Artikel 7.10, lid 1, onder b van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de voorgenomen activiteit en van de wijze waarop zij zal worden uitgevoerd, alsmede van de alternatieven daarvoor, die redelijkerwijs in beschouwing dienen te worden genomen, en de motivering van de keuze voor de in beschouwing genomen alternatieven."*

⁷ SGR = Structuurschema Groene Ruimte.

Artikel 7.10, lid 3 van de Wm:

"Tot de ingevolge het eerste lid, onder b, te beschrijven alternatieven behoort in ieder geval het alternatief waarbij de nadelige gevolgen voor het milieu worden voorkomen, dan wel, voor zover dat niet mogelijk is, deze met gebruikmaking van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu, zoveel mogelijk worden beperkt."

4.1 Algemeen

De voorgenomen activiteit en de alternatieven moeten worden beschreven voor zover deze gevolgen hebben voor het milieu.

Het verdient aanbeveling om onderscheid te maken tussen activiteiten die plaatsvinden in de realisatiefase (inrichting/aanleg) en de gebruiksfase (gebruik en beheer).

Bij elk alternatief moet worden aangegeven welke preventieve, mitigerende en compenserende maatregelen worden getroffen.

4.2 Alternatieven

Naast een gedetailleerde beschrijving van de voorgenomen activiteit is het van belang om in het MER een beperkt aantal – voor de besluitvorming relevante – alternatieven op te nemen.

De keuze van de alternatieven⁸ moet worden gemotiveerd (wat is de reden om een alternatief op te nemen), evenals de selectie van het Voorkeursalternatief (VKA).

In het MER dienen een beperkt aantal inrichtingsvarianten uitgewerkt te worden waarbij de volgende aspecten betrokken moeten worden:

- het aantal, de hoogte en de situering van nieuwe wooneenheden en inpassing van de bestaande woningen, hetgeen betekent dat er ook sprake kan zijn van meer of mindere clustering en van verschillende dichtheden;
- de situering van: groenelementen, zoals natuur (ecologische verbindingzone), openbaar, privé (tuinen) en recreatief (golf) groen; van de openbare recreatieve dooradering; van de landschappelijke hoofdstructuur van het gebied in relatie tot de stad en het buitengebied en de inpassing van waardevolle landschapselementen;
- de verkeersontsluiting (voor auto, OV en fiets) –het verkeer van en naar het plangebied- waaronder veiligheid en geluid, alsmede situering en omvang van de parkeer- en stallingsvoorzieningen;
- de waterhuishouding;
- de ruimtelijke inrichting van het sportpark (de eventuele wijzigingen daarin)⁹.

⁸ In geval van een alternatief gaat het om een totaal andere aanpak of inrichting ten opzichte van de voorgenomen activiteit. Waarschijnlijk gaat het in dit geval alleen maar om het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (MMA) en het Voorkeursalternatief (VKA). Daarnaast kunnen enkele (inrichtings)varianten worden uitgewerkt, waarin een bepaald aspect zo optimaal mogelijk wordt uitgewerkt. Varianten verschillen onderling niet zo sterk als alternatieven.

De autonome ontwikkeling zal als referentiekader genomen worden voor de alternatieven (zie hoofdstuk 5). Daarnaast is aangegeven dat er een autonome ontwikkeling PLUS-scenario uitgewerkt zal worden op grond van het Plan Buitenlust van de Stichting Buitenzorg.

In het MER zijn vooral de milieuargumenten voor de verschillende keuzes van belang. Voor onderlinge vergelijking moeten de milieueffecten van de alternatieven volgens dezelfde methode en met hetzelfde detailniveau worden beschreven. Beschrijving van het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (MMA) is verplicht.

4.2.1 Aanleg, gebruiks- en beheersaspecten

Op diverse punten op het gebied van aanleg, gebruik en beheer kunnen maatregelen worden getroffen met voor het milieu positieve of negatieve milieugevolgen. Zowel voor de golfbaan, de wooneenheden alsmede de resterende open ruimte dienen de volgende aspecten voor zover van toepassing afzonderlijk te worden belicht.

Aanleg:

- fasering van de aanleg, zowel voor de golfbaan, de wooneenheden als de resterende open ruimte;
- bodemopbouw (geomorfologisch, grondverzet en hoogteverschillen);
- uitvoering van waterpartijen (diepte, taluds, eventuele beschoeiing, type oeverbegroeiing, onderlinge relatie en relatie met de omgeving);
- ingrepen in de bestaande waterhuishouding, alsook eventueel toe te passen riool- en drainagestelsel(s);
- toe te passen kunstmatig beregeningssysteem in het bijzonder voor wat betreft de golfbaan, alsook de herkomst en kwaliteit van het beregeningswater;
- aard aan te brengen verharding onder andere op de parkeervoorzieningen en de interne wegen;
- aan te brengen en of te rooien beplantingen en de kwaliteit daarvan.

Gebruik en beheer:

- (milieu)voorwaarden waaronder beheer en exploitatie plaatsvinden;
- gemiddelde en piekbezoekersaantallen (wedstrijden en evenementen; en in combinatie met grote publieksaantrekkende activiteiten op het sportpark), gemiddelde en piekbezettingsgraad, piek-verkeersaantrekking gemotoriseerd verkeer;
- omvang en beheer afvalstromen;
- beheer en onderhoud van het groen en het water (bemesting, maaien/ begrazen, intensiteit beregening, gebruik bestrijdingsmiddelen, ecologisch groenbeheer, afspraken over de organisatie en verantwoordelijkheden met betrekking tot groenbeheer);
- de organisatie van recreatief medegebruik; regeling van openbaarheid en toegankelijkheid.

⁹ Zie daartoe ook bijlage 4, inspraakreactie nummer 14 van de Sportraad Dordrecht die over de eventuele wijziging een aantal vragen heeft gesteld.

Varianten die op deze punten worden ontwikkeld, kunnen worden ingepast in één van de alternatieven, waaronder het zogenaamde Meest Milieuvriendelijke Alternatief.

4.2.2 Meest Milieuvriendelijk Alternatief

Het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (MMA) moet::

- realistisch zijn, dat wil zeggen het moet voldoen aan de doelstellingen van de initiatiefnemer, alsmede binnen zijn of haar competentie liggen;
- uitgaan van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming en/of verbetering van het milieu.

De Commissie adviseert bij het ontwikkelen van het MMA een ‘actieve’ aanpak te volgen. Hiermee wordt bedoeld, dat toepassing van de beste bestaande mogelijkheden voor milieubescherming en -verbetering bij de ontwikkeling van dit alternatief als uitgangspunt wordt genomen.

Het MMA zal in ieder geval dienen te bestaan uit:

- het optimaal inpassen van de golfbaan en woningbouw (zo nodig met minder wooneenheden dan de gestelde 180) in het landschap en daarbij aansluiting te zoeken bij de eigenheid van de omgeving;
- de maximale mogelijkheden voor natuurontwikkeling;
- het maximaal functioneren van de ecologische verbindingszone¹⁰, inclusief een oplossing voor de ‘knip’ in die zone (de noord-westelijke hoek van het plan gebied is ruimtelijk, alsmede door wegeninfrastructuur zo goed als gescheiden van de Dordwijkzone);
- de maximale mogelijkheden voor de ontwikkeling van een gezond watersysteem (opvang en retentie van water en de ecologische benutting) waaronder het minimaliseren van het watergebruik;
- het meest milieuvriendelijke beheer van de golfbaan;
- een optimaal recreatief voorzieningenniveau (zoals fiets-, wandel- en ruitersporen)¹¹;
- het vermijden van overlast (verkeersdruk, bodemschade, visuele hinder) van de golfbaan en de woningbouw;
- het werken met de meest vergaande uitgangspunten inzake duurzaam bouwen;
- het maximaal vermijden van aantasting van geomorfologische en archeologische waarden en het minimaliseren van de aanvoer van grondstoffen.

¹⁰ Een ecologische verbindingszone zoals bedoeld in het beleidsplan Stedelijke en Ecologische Structuur en de Stadsontwikkeling *De Dordwijkzone op de kaart* en niet op grond van het SGR.

¹¹ Tevens zouden er zo mogelijk ook andere elementen van het Plan Buitenlust bij het MMA betrokken kunnen worden.

5. **BESTAANDE MILIEUTOESTAND, AUTONOME ONTWIKKELING (PLUS) EN MILIEUGEVOLGEN**

Artikel 7.10, lid 1, onder d van de Wm:

Een MER bevat ten minste: "een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voor zover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben, alsmede van de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien de activiteit noch de alternatieven worden ondernomen."

5.1 Bestaande toestand en autonome ontwikkeling (PLUS)

De bestaande toestand van het milieu in het studiegebied, inclusief de autonome ontwikkeling hiervan, moet worden beschreven als referentie voor de te verwachten milieueffecten.

Daarnaast zal een autonome ontwikkeling PLUS ontwikkeld worden, waarin het Plan Buitenlust van de Stichting Buitenzorg concreet uitgewerkt wordt¹².

Daarbij wordt onder de autonome ontwikkeling verstaan: de toekomstige ontwikkeling van het milieu, zonder dat de voorgenomen activiteit of één van de alternatieven wordt gerealiseerd. Bij deze beschrijving moet het MER uitgaan van ontwikkelingen van de huidige activiteiten in het studiegebied en van reeds genomen besluiten over nieuwe activiteiten.

Het studiegebied moet op kaart worden aangegeven en omvat de locatie en haar omgeving, voor zover daar effecten van de voorgenomen activiteit kunnen gaan optreden. Per milieuaspect (bodem, water, enz.) kan de omvang van het studiegebied verschillen. Tevens moet op kaart een overzicht worden gegeven van de in het studiegebied gelegen gevoelige gebieden en objecten zoals cultuurhistorisch waardevolle monumenten, waardevolle landschapselementen (bijvoorbeeld 'wielen') en waardevolle archeologische gebieden.

5.2 Gevolgen voor het milieu

Artikel 7.10, lid 1, onder e van de Wm:

Een MER bevat ten minste: "een beschrijving van de gevolgen voor het milieu, die de voorgenomen activiteit, onderscheidenlijk de alternatieven kunnen hebben, alsmede een motivering van de wijze waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven."

Bij de beschrijving van de milieugevolgen dienen de volgende algemene richtlijnen in acht te worden genomen:

¹²Tijdig zullen concrete ideeën en uitwerkingen met betrekking tot dit plan moeten worden aangeleverd, opdat deze autonome ontwikkeling PLUS-variant in het MER meegenomen kan worden als referentie-variant voor de voorgenomen activiteit. De autonome ontwikkeling PLUS-variant betreft geen alternatief, in de zin van art. 7.10, eerste lid, sub b, Wet milieubeheer, voor de voorgenomen activiteit en hoeft derhalve ook niet als dusdanig uitgewerkt te worden. Zie daartoe ook bijlage 4, inspraakreactie nummer 18 van de stichting Buitenzorg waarin gemeld wordt dat er tevens richtlijnen voor het plan Buitenlust opgesteld zullen worden.

- de wijze waarop de milieueffecten bepaald en beschreven zijn, dient te worden gemotiveerd. Het gaat hierbij in het bijzonder om de betrouwbaarheid en nauwkeurigheid van zowel de basisgegevens, als van de gebruikte methoden voor voorspelling van milieueffecten;
- bijzondere aandacht moet worden besteed aan die milieugevolgen die per alternatief/variant verschillen;
- aangegeven moet worden of de effecten tijdelijk of permanent, ophefbaar of onomkeerbaar zijn; of deze op korte of lange termijn spelen en in hoeverre cumulatie van effecten kan optreden ook door activiteiten buiten het locatiegebied;
- het te verwachten resultaat en de effectiviteit van mitigerende maatregelen, om de negatieve gevolgen te beperken of te compenseren, dient te worden aangeduid (zowel de ruimtelijke beperking van de omvang van het effect, als wel de mate van de beperking);
- naast de negatieve effecten, dient te worden aangegeven welke positieve ontwikkelingsmogelijkheden daar tegenoverstaan.

De Commissie vraagt in het MER voor de volgende aspecten van het milieu de aandacht. Hierbij zijn de aandachtspunten voor de bestaande situatie en de gevolgen kortheidshalve in één hoofdstuk ondergebracht. Bij ieder aspect dient beschreven te worden:

- de huidige situatie;
- de autonome ontwikkeling;
- de gevolgen.

Per paragraaf worden eerst aandachtspunten voor de huidige situatie en autonome ontwikkeling en dan voor de gevolgen behandeld. Voor de beschrijving van de huidige situatie kan onder andere gebruik worden gemaakt van hetgeen reeds in de startnotitie hierover is vermeld.

Bij de beschrijving dient de nadruk te worden gelegd op de belangrijkste milieueffecten (de paragrafen 5.2.1 tot en met 5.2.3). De andere aspecten (paragraaf 5.2.4) kunnen meer globaal, waar nodig in kwantitatieve en anders in kwalitatieve zin worden beschreven.

5.2.1

Bodem en water

- bodemgesteldheid en geomorfologie (grondsoorten, opbouw, bestaande hoogteverschillen), mate van verontreiniging van de bodem (bijvoorbeeld in geval van glastuinbouw);
- samenstelling en opbouw van de bodem door eventuele ingrepen in de geomorfologie, zoals ontgravingen (waterpartijen) en ophogingen (in het bijzonder ter plaatse van greens, fairways en afslagplaatsen) en het aanbrengen van gebiedsvreemde materialen¹³;
- oppervlaktewater: bovengrondse voeding, afvoerstelsel(s), afvoeren, kwaliteit en stroomrichtingen;
- geohydrologische aspecten: kwel- en infiltratiegebieden, grondwaterstroming, fluctuaties en aanwezigheid van drainage en (nieuwe) riolering;

¹³ Zie daartoe ook bijlage 4, inspraakreactie nummer 8 van de Milieudienst Zuid-Holland-Zuid waarin ten aanzien van het grondstoffengebruik ook gemeld wordt om onder andere aandacht te besteden aan hergebruik van grond binnen het gebied en het toepassen van secundaire grondstoffen.

- waterhuishouding bij eventuele ingrepen in de geomorfologie, maken van waterpartijen (diepte, locatie, verbinding tussen waterpartijen)¹⁴;
- ingrepen op en rondom plekken met eventuele bodemverontreiniging in verband met verspreiding van mogelijke verontreinigingen naar bodem, grondwater en oppervlaktewater.

5.2.2 Flora en fauna

- aquatische en terrestische flora, vegetatie en fauna (bijvoorbeeld vissen, amfibieën, broed-, trek- en wintervogels en zoogdieren), bijzondere biotooptypen, soortenrijkdom, zeldzame soorten (Rode Lijst), indicatorsoorten¹⁵;
- landschapsecologische relaties binnen het plangebied en met het omliggende gebied (Ecologische Hoofdstructuur, ecohydrologie, broed-, foeraageer-, rust- en ruigebieden);
- verandering van de terrestrische en aquatische flora, fauna en belangrijke biotopen door onder andere mogelijke verandering van de grondwaterstand en/of verandering van de kwel.

5.2.3 Landschap en cultuurhistorie

- bestaande landschappelijke structuur, de cultuurhistorische en archeologische waarden¹⁶;
- visueel-ruimtelijke opbouw en de werking van grote elementen daarin (beplantingen, verkaveling, oppervlaktewater, bebouwing en dergelijke);
- aangeven hoe waardevolle elementen zonder schade zijn in te passen of een bijdrage kunnen leveren aan de inrichting;
- aanduiden en beoordelen van de visueel-ruimtelijke werking die het heringerichte gebied op zijn omgeving zal hebben.

Het verdient aanbeveling deze effecten niet alleen te beschrijven, maar vooral zo goed mogelijk te visualiseren met tekeningen en/of fotomontages.

5.2.4 Andere aspecten

Tot slot dient een aantal effecten te worden beschreven die niet direct in de bovengenoemde categorieën thuis horen, bijvoorbeeld:

- veranderingen in de verkeerskundige situatie, toename van de verkeersdruk in en op de omgeving, de gevolgen voor de verkeersveiligheid;
- aanwezige en toekomstige geluidsniveaus op relevante plaatsen in en rondom het plangebied mede als gevolg van (de toename van) het verkeer¹⁷;

¹⁴ Zie daartoe ook bijlage 4, inspraakreactie nummer 27 van het waterschap De Groote Waard, waarin op een groot aantal aspecten inzake de waterhuishouding wordt gewezen.

¹⁵ Zie daartoe ook bijlage 4, inspraakreactie nummer 24 van de Stichting Natuur- en Vogelwacht Dordrecht waarin gewezen wordt op de bestaande ecologische waarden en dat er naast weidevogels ook andere vogelgroepen voorkomen.

¹⁶ Zie daartoe ook bijlage 4, inspraakreactie nummer 11 van de Rijksdienst voor het oudheidkundig Bodemonderzoek.

¹⁷ Zie daartoe ook bijlage 4, inspraakreactie nummer 8 van de Milieudienst Zuid-Holland-Zuid om extra aandacht te besteden aan het wegverkeerslawaai, en dan vooral aan de ontsluiting via de Zuidendijk, in het bijzonder de “flessenhals” naar de Copernicusweg waar ook sprake is van een aanzienlijke geluidsbelasting van woningen.

- onttrekking van landbouwgronden, bedrijfsgronden en glastuinbouwgronden aan hun huidige gebruik;
- eventuele veranderingen in recreatieve druk op en nabij recreatieve voorzieningen elders;
- eventuele (tijdelijke) gevolgen voor omwonenden;
- inzicht te geven in de veiligheidsaspecten met betrekking tot golf en ander gebruik¹⁸;
- inzicht geven in de afbakening/samenhang met het Strategisch Groenproject¹⁹.

Tot slot vraagt de Commissie zich af hoe omgegaan zal worden met de in de startnotitie genoemde 12 hectare randstadgroenstructuur.

6. VERGELIJKING VAN ALTERNATIEVEN

Artikel 7.10, lid 1, onder f van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een vergelijking van de ingevolge onderdeel d beschreven te verwachten ontwikkeling van het milieu met de beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit, alsmede met de beschreven gevolgen voor het milieu van elk der in beschouwing genomen alternatieven."*

De milieueffecten van de voorgenomen activiteit en de alternatieven moeten onderling én met de referentie(s) worden vergeleken. Doel van de vergelijking is inzicht te geven in de mate waarin, dan wel de essentiële punten waarop, de positieve en negatieve effecten van de voorgenomen activiteit en de alternatieven verschillen. Vergelijking moet bij voorkeur op grond van kwantitatieve informatie plaatsvinden.

Bij de vergelijking moeten de doelstellingen en de grens- en streefwaarden van het milieubeleid worden betrokken.

Hoewel dit geen verplicht deel van het MER uitmaakt, beveelt de Commissie aan een indicatie te geven van de kosten van de verschillende alternatieven.

In het MER dient een overzichtstabel, met daarin in ieder geval de autonome ontwikkeling, de autonome ontwikkeling PLUS (Plan Buitenlust), het Voorkeursalternatief en het Meest Milieuvriendelijke Alternatief, gemaakt te worden en daarin dienen de alternatieven op de volgende aspecten vergeleken te worden:

¹⁸ Zie daartoe ook bijlage 4, inspraakreactie nummer 10 van de Vereniging Behoud Biesbosch die aandacht vraagt voor het risico van afzwaaiende ballen onder punt 4.6.

¹⁹ Zie daartoe ook bijlage 4, inspraakreactie nummer 10 van de Vereniging Behoud Biesbosch die ook onder punt 1.2 nadrukkelijk aandacht vraagt voor de afstemming met het Strategisch Groenproject, alsmede inspraakreactie nummer 18 van de Stichting Buitenzorg waarin ook om verduidelijking wordt gevraagd ten aanzien van het SGP en inspraakreactie nummer 28 van DLG, de gebiedscommissie van het SGP Eiland van Dordrecht.

- Functioneren Dordwijkzone als ecologische verbindingzone²⁰
- Kwantiteit Flora en Fauna
- Kwaliteit Flora en Fauna
- Kwantiteit gebiedswater
- Kwaliteit gebiedswater
- Kwaliteit Landschap
- Verkeer en Vervoer
- Milieuvriendelijkheid van het gebruik van het gebied²¹
- Gevolgen voor de recreatie (toegankelijkheid en doorgankelijkheid)
- Gevolgen voor de bodem

Bij de ruimtelijke beschrijvingen van de autonome ontwikkeling, de autonome ontwikkeling PLUS en de alternatieven dient onder andere ook de verhouding in oppervlakte weergegeven te worden tussen agrarisch gebruik, natuur (inclusief water), recreatief groen, (woon)bebouwing en infrastructuur. Dit zou kunnen gebeuren door middel van bijvoorbeeld schijfdiagrammen en deze weergave kan betrokken worden bij de vergelijking van alternatieven.

Daarbij dient een toelichtende tekst op de totale beoordeling aangeleverd te worden, alsmede schetsen en beeldmateriaal van (varianten van) de inrichting van het Voorkeursalternatief (VKA) en het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (MMA).

7. LEEMTEN IN INFORMATIE

Artikel 7.10, lid 1, onder g van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een overzicht van de leemten in de onder d en e bedoelde beschrijvingen [d.w.z. van de bestaande milieutoestand en autonome ontwikkeling daarvan, resp. van de milieueffecten] ten gevolge van het ontbreken van de benodigde gegevens."*

In het MER moet worden aangegeven of er over bepaalde milieuaspecten geen informatie kan worden opgenomen, vanwege gebrek aan gegevens. Deze inventarisatie moet worden toegespitst op die milieuaspecten, die (vermoedelijk) in verdere besluitvorming een belangrijke rol spelen. Op die manier kan worden beoordeeld, wat de consequenties moeten zijn van het gebrek aan milieu-informatie.

Beschreven moet worden:

- welke onzekerheden zijn blijven bestaan en wat hiervan de reden is;
- in hoeverre op korte termijn zou kunnen worden voorzien in de leemten in informatie;
- welke consequenties de leemten in informatie en onzekerheden hebben voor het besluit.

²⁰ Een ecologische verbindingzone zoals bedoeld in het beleidsplan Stedelijke en Ecologische Structuur en de Stadsontwikkeling *De Dordwijkzone op de kaart* en niet op grond van het SGR.

²¹ Waarbij met name aandacht besteed dient te worden aan het gebruik van bestrijdingsmiddelen en meststoffen.

8. EVALUATIEPROGRAMMA

Artikel 7.39 van de Wm:

"Het bevoegd gezag dat een besluit heeft genomen, bij de voorbereiding waarvan een milieu-effectrapport is gemaakt, onderzoekt de gevolgen van de betrokken activiteit voor het milieu, wanneer zij wordt ondernomen of nadat zij is ondernomen."

De gemeenteraad van Dordrecht moet bij de vaststelling van het bestemmingsplan aangeven op welke wijze en op welke termijn een evaluatieonderzoek verricht zal worden om de voorspelde effecten met de daadwerkelijk optredende effecten te kunnen vergelijken en zo nodig aanvullende mitigerende maatregelen te treffen.

Het verdient aanbeveling, dat Dennendael B.V. in het MER reeds een aanzet tot een programma voor dit onderzoek geeft, omdat er een sterke koppeling bestaat tussen onzekerheden in de gebruikte voorspellingsmethoden, de geconstateerde leemten in kennis en het te verrichten evaluatieonderzoek.

9. VORM EN PRESENTATIE

Bijzondere aandacht verdient de presentatie van de vergelijkende beoordeling van de alternatieven. De onderlinge vergelijking dient bij voorkeur te worden gepresenteerd met behulp van tabellen, figuren en kaarten. Voor de presentatie beveelt de Commissie verder aan om:

- het MER zo beknopt mogelijk te houden, onder andere door achtergrondgegevens (die conclusies, voorspellingen en keuzen onderbouwen) niet in de hoofdtekst zelf te vermelden, maar in een bijlage op te nemen;
- een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst bij het MER op te nemen;
- bij gebruik van kaarten recent kaartmateriaal te gebruiken, topografische namen goed leesbaar weer te geven en een duidelijke legenda erbij te voegen.

10. **SAMENVATTING VAN HET MER**

Artikel 7.10, lid 1, onder h van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een samenvatting die aan een algemeen publiek voldoende inzicht geeft voor de beoordeling van het milieu-effectrapport en van de daarin beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en van de beschreven alternatieven."*

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers en het verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. Daarbij moeten de belangrijkste zaken zijn weergegeven, zoals:

- de hoofdpunten voor de besluitvorming;
- de voorgenomen activiteit, de autonome ontwikkeling (PLUS) en de alternatieven;
- de belangrijkste effecten voor het milieu bij het uitvoeren van de voorgenomen activiteit en de alternatieven;
- de vergelijking van de alternatieven en de argumenten voor de selectie van het MMA en het voorkeursalternatief;
- belangrijke leemten in kennis.